

11. Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції : Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25.12.2001 р. № 182-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0139-02>.

12. Про затвердження форми та Порядку ведення Журналу відвідання суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами (Журнал реєстрації перевірок) : Наказ Державного комітету України з питань розвитку підприємництва від 10.08.1998 р. № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0619-98>.

13. Роз'яснення Національного банку України щодо практичного застосування окремих вимог нормативно-правового акта Національного банку України від 03.04.2008 р. № 13-121/1456-4193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v4193500-08>.

14. Трудове право України : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [В.В. Жернаков, С.М. Прилипко, Ярошенко та інші] ; за ред. В.В. Жернакова. – Х., 2012. – 496 с.

15. Ковальова Т.В. Глумачний словник української мови / Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига. – Х. : Синтекс, 2012. – 672 с.

УДК 346.9

ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ ЛЕГІТИМНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Шкіптан Д.В., аспірант
кафедри правового регулювання економіки
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
адвокат, керуючий партнер
Адвокатського об'єднання «А.Д.ХОК»

Стаття присвячена дослідженню питання запобігання і протидії фіктивному підприємництву легітимними суб'єктами господарювання. Проаналізовано нормативно-правові акти та судову практику щодо ефективності існуючої системи засобів запобігання і протидії фіктивному підприємництву органами державної влади та легальними суб'єктами господарювання.

Ключові слова: *фіктивне підприємництво, легітимні суб'єкти господарювання, попередження фіктивного підприємництва, протидія фіктивному підприємництву, запобігання фіктивного підприємництва.*

Статья посвящена исследованию вопроса предотвращения и противодействия фиктивному предпринимательству легитимными субъектами хозяйствования. Проанализированы нормативно-правовые акты и судебную практику по эффективности существующей системы средств предотвращения и противодействия фиктивному предпринимательству органами государственной власти и легальными субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: *фиктивное предпринимательство, легитимные субъекты хозяйствования, предупреждение фиктивного предпринимательства, противодействие фиктивному предпринимательству, предотвращение фиктивного предпринимательства.*

Shkiptan D.V. MEANS OF PREVENTING AND COMBATING FICTITIOUS BUSINESS LEGITIMATE BUSINESS ENTITIES

The article investigates issue of preventing and combating fictitious business legitimate business entities. Analyzed regulations and jurisprudence on effectiveness of existing means of preventing and combating fictitious business public authorities and legal business entities.

Key words: *fictitious business, legitimate business entities, preventing fictitious business, countering fictitious enterprise, preventing fictitious business.*

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена значним збільшенням злочинів у сфері господарської діяльності, а особливо – фіктивним підприємництвом, відсутністю науково обґрунтованих механізмів захисту легітимних суб'єктів господарювання, необхідністю дослідження питань захисту прав таких суб'єктів.

Так як таке негативне явище, як фіктивне підприємництво, набирає обертів, то очевидним є збільшення порушення прав легітимних суб'єктів господарювання, що співпрацюють зі злочинними організаціями, самі того не підозрюючи.

Тому питання захисту, протидії та, головне, запобігання фіктивному підприємництву легітимними підприємствами на сьогодні є вкрай важливим, оскільки воно може гаран-

тувати оперативну реакцію на вчинене правопорушення і, як наслідок, попередження та захист від порушення прав суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність відповідно до положень законодавства.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі аспекти досліджуваної теми опрацьовані такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як В.П. Вишневський, Г.Л. Знаменський, О.Р. Кібенко, Д.Х. Липницький, В.К. Мамотов, І.Г. Побірченко, Б.Г. Розовський, В.В. Хахулін, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина тощо.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є обґрунтування засобів попередження та протидії фіктивному підприємництву та розробка практичних пропозицій щодо підвищення ефективності їх застосу-

вання задля захисту прав та інтересів легітимних підприємств.

Відповідно до поставленої мети вирішено такі завдання:

- уточнення понять «легітимне підприємство» та «фіктивне підприємництво»;
- аналіз ефективності сучасних правових засобів попередження фіктивного підприємництва;
- обґрунтування можливості самостійного здійснення засобів протидії фіктивному підприємництву легітимними підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Для повноцінного усвідомлення проблематики досліджуваної теми, насамперед, дамо визначення таким поняттям, як «легітимне підприємство» та «фіктивне підприємництво».

Так, із урахуванням наукових досліджень учених та норм чинного законодавства можемо сформулювати визначення поняття «легітимне підприємство», як самостійного суб'єкта господарювання, створеного компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами, та таким, що отримав право на здійснення відповідного виду господарської діяльності [1; 2].

Щодо поняття фіктивного підприємництва, то воно, на відміну від легітимного підприємства, має законодавче закріплення. Зокрема ст. 205 Кримінального кодексу України визначає фіктивне підприємництво, як створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона [5].

Як указано в статті 5 ГК України, суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання здійснюють свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку, додержуючись вимог законодавства. Відтак, необхідно зазначити, що основами господарювання підприємств згідно зі ст. 6 ГК України є:

- забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою всіх суб'єктів господарювання;
- свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- захист національного товаровиробника;
- заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [2].

Правове регулювання запобігання фіктивному підприємництву стосується, насампе-

ред, питань утворення підприємства, а протидія фіктивному підприємництву стосується регулювання діяльності підприємства, яка направлена проти правового господарського порядку, що в своїй черговості і є суттю даного дослідження.

Слід зазначити, що процедура утворення підприємства являє собою певний порядок дій, який для легітимного підприємства обов'язково повинен послідовно виконуватися.

У разі створення підприємства без додержання вимог законодавства, що ставляться до здійснення державної реєстрації суб'єкта господарювання, підприємство вважатиметься фіктивним, а здійснювана ним діяльність в майбутньому буде вважатися фіктивним підприємництвом.

Фіктивне підприємництво здійснюється, перш за все, шляхом створення суб'єкта господарювання, частіше, підприємства у організаційно-правовій формі товариства з обмеженою відповідальністю або фізичні особи-підприємці всупереч вимогам Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та інших законодавчих актів України, що стосуються реєстрації суб'єкта господарювання.

Відтак, запобігання фіктивному підприємництву може мати ефективні прояви, якщо законодавство про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, буде досконалішим у сенсі захисту інформаційних баз даних підприємств та викорінення елемента корупції у відносинах із державним реєструючим органом. Корупція для України є вже давно складним і нагальним питанням, однак вирішити його, на жаль, не вистачає сміливості нашим органам державної влади. Тому корупція є частиною тих правовідносин, які ведуть до існування фіктивного підприємництва.

Варто зазначити, що фіктивне підприємництво у великих масштабах здійснюється групою фіктивних підприємств, які є пов'язаними між собою, іноді така пов'язаність вбачається саме із їхніх назв, місцезнаходження, директорів та учасників. Так, доволі розповсюдженою є зміна організаційно-правових форм підприємств без зміни їх назви, переставлення слів назви місцями при багатослівній назві підприємств, підставленням абрєвіатури до назви пов'язаних підприємств, надання назв для фіктивних підприємств однієї групи, які мають спільну основну – кореневу назву та мають додаткові частини назви, такі як: «ЛТД», з номерами – «№ 1» чи «2», «груп», з роками в кінці або на початку «2015» тощо.

У контексті досліджуваної теми, у першу чергу, варто сказати про те, що останнім часом ограні Державної податкової служби України, які є одними з уповноважених органів на виявлення ознак фіктивного підприємництва суб'єктів господарювання, при застосуванні санкцій до суб'єктів господарювання, що здійснюють фіктивне підприємництво, часто визнають недійсними установчі документи таких підприємств та анулюють свідоцтво платника ПДВ з часу його реєстрації. Але, зазвичай, від таких дій Державної податкової служби України страждають не лише суб'єк-

ти, що здійснюють фіктивне підприємництво, а й «сумлінні» підприємства, які співпрацювали з порушниками, не знаючи про незаконну діяльність останніх [6, с. 3].

Таким чином, має місце порушення прав та законних інтересів легітимних суб'єктів господарювання, що здійснюють свою господарську діяльність відповідно до норм чинного законодавства та у встановленому законом порядку. Саме тому, на нашу думку, для захисту своєї підприємницької діяльності безпосередньо самі легітимні підприємства повинні вживати всіх можливих заходів із боротьби та попередження фіктивного підприємництва.

Разом із тим, аналізуючи теоретичні дослідження дослідників із даного питання, слід зазначити, що основними засобами боротьби та протидії фіктивному підприємству є:

- правові засоби субстанціонального характеру – господарське законодавство; законодавство, яке визначає компетенцію контролюючих органів, які покликані попереджати фіктивне господарювання;

- правові засоби діяльнісного характеру, а саме: процедура державної реєстрації суб'єктів господарювання; процедура примусового припинення суб'єктів господарювання; порядок застосування судом адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання з ознаками «фіктивності»;

- реформування законодавства, зокрема в сенсі введення кримінальної відповідальності юридичних осіб; внесення змін до норм, що регулюють порядок створення, перереєстрації та ліквідації суб'єктів господарювання тощо [7, с. 6].

Варто також зазначити, що положення останнього пункту про введення кримінальної відповідальності юридичних осіб вже майже вирішене. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» №314-VII від 23 травня 2013 року така відповідальність буде передбачена нормами Кримінального кодексу України. Разом із тим, положення цього закону є неповністю розробленими та пристосованими до норм чинного кримінального законодавства і по факту суперечать основоположним інститутам кримінального права, що робить неможливими до застосування їх на практиці. Тому, вважаю, що питання введення кримінальної відповідальності юридичних осіб, особливо за такий вид злочину, як «фіктивне підприємництво», залишається і надалі відкритим та актуальним [4].

Також у контексті досліджуваної теми необхідно вказати на те, що завдяки результатам експертного опитування та змодельованої ситуації застосування господарсько-правових засобів для попередження незаконної конвертації грошових коштів доведена неефективність правових засобів господарсько-правового та кримінально-правового рівнів попередження фіктивного підприємництва.

Так, очевидно, що одним із основних та, ймовірно, найбільш дієвих засобів протидії фіктивному підприємству легітимними під-

приємствами має бути судовий захист шляхом подання позовної заяви. Так, легітимний суб'єкт господарювання, який виявив ознаки фіктивного підприємництва у свого контрагента, може захистити свої права шляхом подання позовної заяви до суду з вимогою припинити господарські правовідносини з цим суб'єктом та застосувати інші необхідні санкції. Проте використання навіть такого класичного способу захисту в сучасних умовах є дещо проблематичним. Так, встановлено, що належний результат застосування судового захисту відсутній з причин наявності неналежної організації правового інструментарію, що призначений для усунення фіктивних суб'єктів із економічної сфери, а саме: а) відсутність законодавчої дефініції фіктивного суб'єкта господарювання; б) неузгодженість основних положень ГК України, ЦК України та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», які регламентують процедури примусового припинення державної реєстрації суб'єктів господарювання; відсутність у фіктивного суб'єкта господарювання реальних учасників або засновників, що практично робить неможливим здійснення процедури самоліквідації такого суб'єкта [3, с. 174].

Таким чином, з вищевикладеного можемо зробити висновок про те, що застосування легітимним підприємством такого способу боротьби з фіктивним підприємством як судовий захист, що є основним засобом протидії, на жаль, є неефективним через відсутність належного законодавчого забезпечення використання такого захисту. Тобто, можемо говорити про очевидну непідготовленість законодавчої бази України до виконання завдань по попередженню фіктивного підприємства.

Ще одним засобом протидії фіктивному підприємству легітимними підприємствами є активна їх співпраця з органами, уповноваженими здійснювати перевірки суб'єктів господарювання та притягувати їх до певного виду відповідальності у разі виявлення порушення чинного законодавства [3, с. 174].

Зокрема, такими органами є органи Державної фіскальної служби України, органи внутрішніх справ, органи прокуратури тощо.

Аналізуючи практичну діяльність підрозділів податкової міліції, які здійснюють протидію фіктивному підприємству, велика роль на цьому напрямі роботи відводиться застосуванню метода економіко-правового аналізу діяльності суб'єктів господарювання, ефективному використанню методів, засобів і сил оперативно-розшукової діяльності, інформаційно-пошукових систем державних і правоохоронних органів та взаємодії між ними. Разом із тим, очевидно, що важливою є не лише взаємодія державних органів, а й допомога суб'єктів господарювання, які, безпосередньо вступаючи в господарські правовідносини з суб'єктами, що здійснюють фіктивне підприємство, можуть надати оперативну та достовірну інформацію про правопорушення [3, с. 176].

Проте, практика свідчить, що викриття злочинів, пов'язаних із фіктивним підприєм-

цтвом у фінансовій сфері, вимагає від працівників правоохоронних органів високого рівня знань як чинного законодавства, що регламентує проведення оперативно-розшукових заходів, дізнання, слідства, так і спеціальних нормативних актів, що регулюють підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання, питання оподаткування, здійснення валютних операцій, банківської, фінансово-господарської і зовнішньоекономічної діяльності, які постійно змінюються. Для цього також необхідно визначити якісно нові підходи і методи щодо вивчення й аналізу фінансових та інших документів суб'єктів підприємництва, проведення спеціальних оперативно-розшукових заходів при взаємодії з іншими правоохоронними органами, організацією оперативних контактів зі службами безпеки банків, підтримання постійних зв'язків із працівниками національних податкових і митних служб різних країн тощо. Тому, очевидно, що самостійно легітимні підприємства не можуть повною мірою протистояти здійсненню фіктивного підприємництва і повинні співпрацювати з уповноваженими органами [3, с. 176].

Висновки. Отже, враховуючи такий стан справ у державі, зумовлений різними факторами, що негативно впливають як на економічні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності, так і в цілому на фінансовий та економічний розвиток держави, правоохоронні органи разом із іншими державними органами та легітимними суб'єктами господарювання повинні об'єднати зусилля в боротьбі з фіктивним підприємництвом у різних сферах господарювання. До того ж, допомогти у протидії фіктивному підприємництву повинен, в

першу чергу, законодавець, який має внести зміни до чинного законодавства та доповнити його необхідними правовими положеннями у економіці – таких як фіктивне підприємництво, аби створити більше можливостей для попередження здійснення контрагентами легітимних підприємств злочинних дій та планів, дозволити легітимним підприємствам самостійно захищати свої права та протидіяти фіктивному підприємництву.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Высоцкий А.Ю. Легитимность: анализ понятия // Грани. – Д., 2003. – № 1 (27). – 113 с.
2. Господарський кодекс України. – [Електронне джерело] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv/print1391083807137792>.
3. Дудник Л.М. Проблема протидії фіктивному підприємництву в фінансовій сфері / Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), 1 (44) 2009. – 218 с.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб». – [Електронне джерело] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/314-18>.
5. Кримінальний кодекс України. – [Електронне джерело] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/234114/ed20111101/print1391083807137792>.
6. Путренко А.М. Деякі питання протидії фіктивному підприємництву / Фінансове право України № 1 (15), 2011. – Ірпінь, 2011. – 43 с.
7. Щеглов Д.С. Господарсько-правові засоби попередження фіктивного господарювання / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – ТОВ «Вега-Принт», Донецьк, 2011. – 9 с.